

Wageningen UR Livestock Research

Partner in livestock innovations

Rapport 659

Toekomst intensieve veehouderij in Zuid-Holland

Mei 2013

LIVESTOCK RESEARCH

WAGENINGEN UR

Colofon

Uitgever

Wageningen UR Livestock Research
Postbus 65, 8200 AB Lelystad
Telefoon 0320 - 238238
Fax 0320 - 238050
E-mail info.livestockresearch@wur.nl
Internet <http://www.livestockresearch.wur.nl>

Copyright

© Wageningen UR Livestock Research, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2013

Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Aansprakelijkheid

Wageningen UR Livestock Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen UR Livestock Research en Central Veterinary Institute, beiden onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek vormen samen met het Departement Dierwetenschappen van Wageningen University de Animal Sciences Group van Wageningen UR (University & Research centre).

Losse nummers zijn te verkrijgen via de website.

De certificering volgens ISO 9001 door DNV onderstreept ons kwaliteitsniveau. Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Animal Sciences Group van toepassing. Deze zijn gedeponneerd bij de Arrondissementsrechtbank Zwolle.

Referaat

ISSN 1570 - 8616

Auteur(s)

I. Vermeij
G. Migchels
T.A. Vogelzang (WUR-LEI)

Titel

Toekomst intensieve veehouderij in Zuid-Holland
Toekomst intensieve veehouderij in Zuid-Holland

Rapport 659

Samenvatting

De intensieve veehouderij in Zuid-Holland is de afgelopen tien jaar gehalveerd. De Provinciale Staten willen de intensieve veehouderij in Zuid-Holland te convergeren naar een diervriendelijke, duurzame en meer extensieve bedrijfsvoering. De provincie kan zich hiervoor richten op veehouderijsystemen die voldoen aan het Beter Leven keurmerk, Milieukeur, Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV) of de SKAL eisen van biologische veehouderij.

LIVESTOCK RESEARCH
WAGENINGEN UR

Rapport 659

Toekomst intensieve veehouderij in Zuid-Holland

I. Vermeij
G. Migchels
T.A. Vogelzang (WUR-LEI)

Mei 2013

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Materiaal en methode	2
3	Overzicht varkens- en kippenbedrijven	3
3.1	Actuele situatie varkensbedrijven	3
3.2	Ontwikkeling afgelopen decennium	4
3.3	Actuele situatie kippenbedrijven	5
3.4	Ontwikkeling afgelopen decennium	6
3.5	Actuele situatie overige intensieve veebedrijven	7
3.6	Provincievergelijking aantal bedrijven en dieraantallen	7
3.7	Oorzaken ontwikkeling	9
4	Provinciaal beleid	10
4.1	Structuurvisies provincies	10
4.2	Verordening Ruimte van provincies	10
5	Visie ondernemers op ontwikkelingsrichtingen	13
5.2	Ontwikkelingsrichting neventakbedrijven en belemmeringen	14
5.3	Maatschappelijke inbedding	14
5.4	Mogelijkheden en beperkingen	14
5.5	Idealen veehouders	15
6	Ontwikkelrichtingen op basis van deskstudie	16
6.1	Autonome ontwikkeling	16
6.2	Ontwikkeling naar duurzaamheid voor Vleeskuikens Beter Leven keurmerk met 1 * (ster)	16
6.3	Ontwikkeling naar duurzaamheid voor Biologische legpluimveehouderij (Beter Leven keurmerk met 3 *)	17
6.4	Ontwikkeling naar duurzaamheid voor Varkensbedrijf (Milieukeur Plus met mestverwerking)	18
7	Intensieve veehouderij op bedrijventerreinen	19
7.1	Individuele verplaatsing naar een bedrijventerrein	19
7.2	Aspecten van clustering	19
7.3	Voorwaarden	20
8	Conclusies	21
9	Aanbevelingen voor provinciaal beleid	23
	Referenties	24

1 Inleiding

In de Agenda Landbouw van de provincie Zuid-Holland (Provinciale Staten, 2011), doorvertaald in de Provinciale Structuurvisie (Provinciale Staten, 2013), worden de uitbreidingsmogelijkheden voor intensieve veehouderij beperkt en wordt nieuwvestiging van bedrijven uitgesloten. Bij de vaststelling van de Agenda Landbouw hebben Provinciale Staten in een motie (no. 246) aan Gedeputeerde Staten verzocht 'een onderzoek te starten naar mogelijkheden om de intensieve veehouderij in Zuid-Holland te convergeren naar een diervriendelijke, duurzame en meer extensieve bedrijfsvoering' Dit vormde de aanleiding voor Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland om aan Livestock Research van Wageningen UR de opdracht te verstrekken dit onderzoek uit te voeren. In dit onderzoek worden deze mogelijkheden onderzocht en de beleidskeuzen in de vorm van aanbevelingen in beeld gebracht. De provincie Zuid-Holland heeft zelf een aantal vragen geformuleerd, die in dit onderzoek beantwoord worden. Omdat de opdrachtgever ook de meningen en posities van intensieve veehouders wil weten, maakt een workshop met varkens- en pluimveehouders onderdeel uit van de onderzoeksopdracht.

Leeswijzer

In Materiaal en Methode (Hoofdstuk 2) wordt motie 246 nader uitgewerkt in een aantal onderzoeksvragen en wordt beschreven wat onder 'diervriendelijkheid', 'extensivering' en 'duurzaamheid' verstaan wordt. Ook staat in hoofdstuk 2 wat in dit rapport onder intensieve veehouderijbedrijven verstaan wordt. Hoofdstuk 3 geeft de feiten en cijfers over de ontwikkeling van de intensieve veehouderij in Zuid-Holland in de afgelopen tien jaar. Hoofdstuk 4 gaat in op de structuurvisie en bespreekt de verschillen en overeenkomsten in beleid tussen de provincies. Hoofdstuk 5 geeft de visie en ervaringen van de ondernemers weer op basis van een workshop met stakeholders. De mogelijkheden en beperkingen worden beschreven. In hoofdstuk 6 worden een aantal mogelijke ontwikkelrichtingen beschreven. Hoofdstuk 7 beschrijft de aspecten en voorwaarden voor vestiging van een intensief bedrijf op een bedrijfsterrein en hoofdstuk 8 en 9 geven respectievelijk de conclusies en aanbevelingen.

2 Materiaal en methode

Met de behandeling van de Agenda Landbouw is geconstateerd dat de intensieve veehouderij in het dichtbevolkte Zuid-Holland als gebiedsvreemd wordt ervaren, dat het bestaande aantal intensieve bedrijven gering is en dat het niet gewenst is dat bedrijven in deze sector wegens ruimtelijke implicatie zullen uitbreiden. Dit heeft geresulteerd in motie 246 waarin aan Gedeputeerde Staten wordt verzocht 'een onderzoek te starten naar mogelijkheden om **de intensieve veehouderij in Zuid-Holland te convergeren naar een diervriendelijke, duurzame en meer extensieve bedrijfsvoering**'. Deze motie is richting Wageningen UR Livestock Research vertaald in een aantal concrete onderzoeksvragen:

1. Hoeveel intensieve veehouderijbedrijven liggen er in Zuid-Holland en waar?
2. Wat is de ruimtelijke verdeling van de intensieve veehouderijbedrijven?
3. Wat is het percentage bedrijven waarop de intensieve veehouderij een neventak is?
4. Hoe is de ontwikkeling van het aantal intensieve bedrijven in de loop de tijd? Is dit anders dan in andere provincies? Wat zijn hiervan mogelijke oorzaken?
5. Hoe verhoudt het beleid van de provincie Zuid-Holland zich tot dat van andere provincies?
6. Hoe zien de ondernemers hun toekomst en tegen welke beperkingen voor de verduurzaming (people, planet, profit) van hun bedrijf lopen de ondernemers aan?
7. Wat zijn ontwikkelscenario's voor bedrijven uit deze sector?
8. Wat is daarin de rol van de provincie als regionale overheid?
9. Welke relatie is er tussen (recente en toekomstige) wet- en regelgeving en schaalvergroting?
10. Aan welke voorwaarden zou moeten voldaan worden als nieuwvestiging op bedrijfsterreinen zou plaatsvinden?

Het onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een deskstudie, waarin een analyse van CBS-gegevens plaatsvindt en is aangevuld met een workshop met varkens- en pluimveehouders uit de provincie Zuid-Holland.

In dit onderzoek wordt onder een bedrijf met intensieve veehouderij verstaan elk bedrijf waar varkens (fokzeugen, vleesvarkens) en/of kippen (leghennen, vleeskuikens) worden gehouden. Met deze begripsdefinitie vallen ook biologische pluimveebedrijven en vrije uitloopbedrijven in de categorie intensieve veehouderij. Deze begripsdefinitie sluit aan bij die uit de provinciale Verordening Ruimte ("Intensieve veehouderij: Het houden van slacht-, fok-, leg- of pelsdieren in gebouwen (bijna) zonder weidegang. Dit onafhankelijk van agrarische grond als productiemiddel").

Intensieve melkveehouderij wordt hier dus niet onder begrepen.

In dit onderzoek worden bedrijven met ander pluimvee, vleeskalveren, konijnen, pelsdieren etc. niet specifiek meegenomen. Hiervan zijn de dieraantallen in Zuid-Holland namelijk zeer laag en de thematiek rond ruimtelijke ordening en milieu is vergelijkbaar.

Toelichting begrippen

Onderstaande begrippen uit de motie worden als volgt uitgelegd .

Diervriendelijkheid: Het rekening houden met en aangepast zijn aan de behoeften en gevoelens van dieren. Diervriendelijkheid heeft te maken met dierenwelzijn. Meer dierenwelzijn kan bereikt worden door verbetering van de levensomstandigheden van de dieren, bijvoorbeeld door meer ruimte per dier (oppervlakte) en meer mogelijkheden voor natuurlijk gedrag. Natuurlijk gedrag kan bevorderd worden door verrijking van de omgeving, bijvoorbeeld door zitstokken bij kippen of speelmateriaal bij varkens. Voorbeelden van bovenwettelijke concepten op het gebied van diervriendelijkheid zijn 1) systemen die voldoen aan het Beter Leven Keurmerk (1, 2 of 3 sterren) en 2) systemen die punten op de dierenwelzijnsmaatlat van de Maatlat Duurzame Veehouderij scoren.

Extensivering: De reguliere varkens- en pluimveehouderij in Nederland wordt geschaard onder de intensieve veehouderij. Scharrelhouderij en biologische houderij zijn vormen van meer extensieve bedrijfsvoeringen. De aantallen dieren zijn gemiddeld genomen lager dan op reguliere bedrijven.

Duurzaamheid: Onder duurzaamheid valt het minder belasten van het milieu, efficiënter gebruik van grondstoffen, minder emissies. Binnen concepten als Milieukeur en de Maatlat Duurzame Veehouderij produceren veehouders volgens bovenwettelijke eisen.

Neventak: een neventak heeft een omvang die kleiner is dan 0,5 Volwaardig arbeidskracht. Het LEI schaaft hieronder bedrijven met minder dan 135 zeugen, 1.500 vleesvarkens, 45.000 vleeskuikens of 17.500 scharrelhennen (Hoste en Horne, 2010).

Hoofdtak: Onder een hoofdtak wordt hier verstaan alle bedrijven met een grotere omvang dan een neventak.

3 Overzicht varkens- en kippenbedrijven

De basisgegevens voor dit hoofdstuk zijn overgenomen uit het LTO Noord rapport 'Toekomstvisie Intensieve Veehouderij Zuid-Holland'.

3.1 Actuele situatie varkensbedrijven

Aantal varkensbedrijven en aantal dieren

In 2011 waren er in de provincie Zuid-Holland 194 varkensbedrijven. Er waren 68 bedrijven met fokzeugen¹ en 157 bedrijven met vleesvarkens; een deel van de bedrijven heeft dus zowel fokzeugen als vleesvarkens. Bijna 60% van deze bedrijven ligt in het oosten van de provincie (Krimpenerwaard, Oostelijk Rijnland, Alblasserwaard en Vijfherenlanden). De provincie telde in 2011 11.656 fokzeugen (gemiddeld 171 per bedrijf) en 65.775 vleesvarkens (gemiddeld 419 per bedrijf).

Aantal dieren per bedrijf

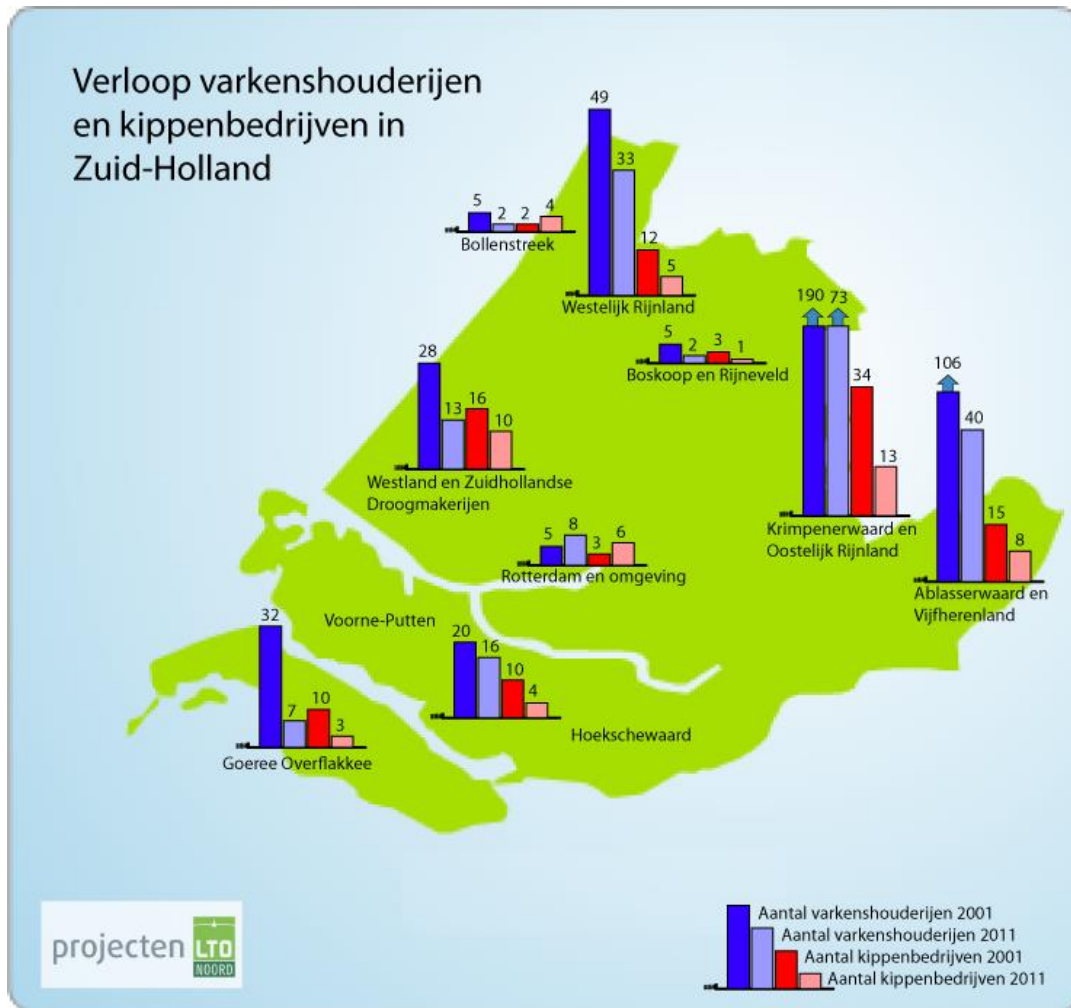
Het merendeel van de bedrijven met varkens, 103 stuks, houdt minder dan 200 dieren. Bedrijven met een dergelijk kleine omvang zijn bedrijven met intensieve veehouderij als neventak, zeker als het gaat om vleesvarkens. Er zijn 18 bedrijven met een omvang van 2.000 tot 5.000 varkens en 5 bedrijven met meer dan 5.000 varkens. De resterende 68 bedrijven in de provincie hebben tussen de 200 en 2.000 varkens.

Als het om grootschalige veehouderij gaat, noemen Hopster et al. (2011) daarbij een bedrijfsomvang van 300 en 500 NGE. Ter illustratie: bij een bedrijfsomvang van 300 NGE kan een bedrijf 1.200 fokzeugen of 7.500 vleesvarkens houden. Dit gegeven gerelateerd aan de intensieve veehouderij-bedrijven in Zuid-Holland, resulteert in het feit dat er in Zuid-Holland geen grootschalige varkensbedrijven zijn.

Onderscheid hoofdtak en neventak

Voor de 23 bedrijven met meer dan 2000 dieren gaat het (gezien de omvang) om bedrijven met intensieve veehouderij als hoofdtak. Bij de bedrijven met 200 tot 2000 dieren kan het onderscheid tussen hoofd- en neventak niet op basis van dieraantallen alleen gemaakt worden. Bij een zeugenbedrijf is bij deze bedrijfsomvang sprake van bedrijven met een hoofdtak, maar bij vleesvarkensbedrijven zal dat niet meer het geval zijn. Daarom is er een schatting gemaakt. Aangenomen wordt dat ongeveer een derde van de groep met 200-5.000 dieren (circa 30 bedrijven) fokzeugen houdt, en dus een hoofdtak is. Tweederde van deze groep bedrijven houdt dan vleesvarkens. Een ruwe schatting is dat slechts 10-15% van de 194 intensieve varkensbedrijven in Zuid-Holland tot de hoofdtakbedrijven kunnen worden gerekend en de rest tot de neventakbedrijven. Varkens worden doorgaans alleen als bedrijfsmatige activiteit en niet als hobbymatige activiteit gehouden.

¹ Het CBS gebruikt voor zeugen de term 'fokzeugen'

Kaart 1 Verloop varkenshouderijen en kippenbedrijven in Zuid-Holland

3.2 Ontwikkeling afgelopen decennium

De daling van het aantal bedrijven in Zuid-Holland verloopt vergelijkbaar met de trend in Nederland. De daling in de omvang van de veestapel daarentegen gaat harder dan de gemiddelde ontwikkeling in Nederland.

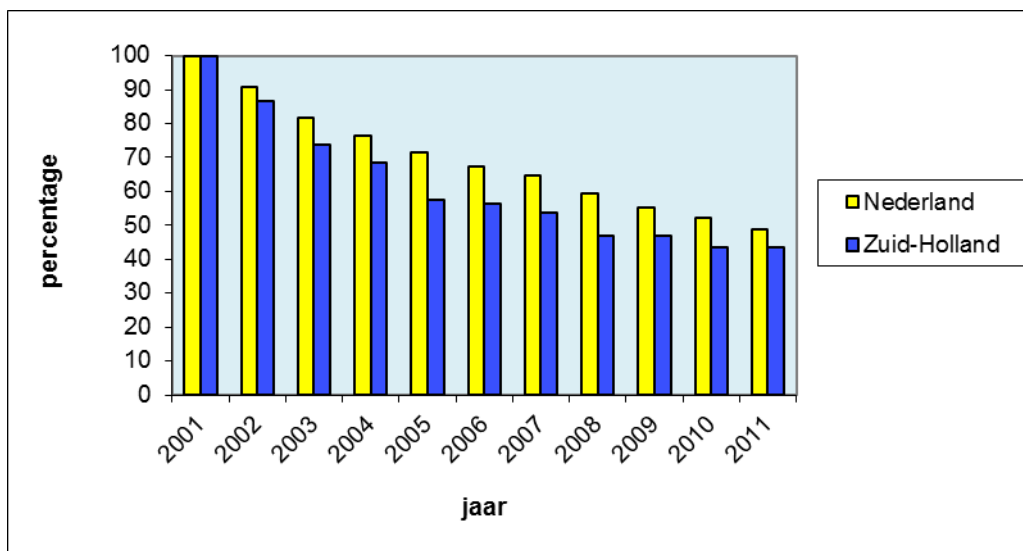
Op basis van CBS-data blijkt dat tussen 2001 en 2011 het aantal bedrijven met fokzeugen in Zuid-Holland met meer dan 55% is afgenomen en met vleesvarkens met bijna 60%. Voor heel Nederland geldt een afname van 50% voor zowel fokzeugbedrijven als vleesvarkensbedrijven.

Het aantal fokvarkens en vleesvarkens nam in Zuid-Holland met respectievelijk 45% en 46% af, bijna een halvering van de varkensstapel. In Nederland nam het aantal fokvarkens met 13% en het aantal vleesvarkens met 5% af. Dit betekent dat in Nederland als geheel er minder maar gemiddeld grotere bedrijven zijn ontstaan, terwijl in Zuid-Holland de gemiddelde bedrijfsgrootte constant is gebleven bij een daling van het aantal bedrijven.

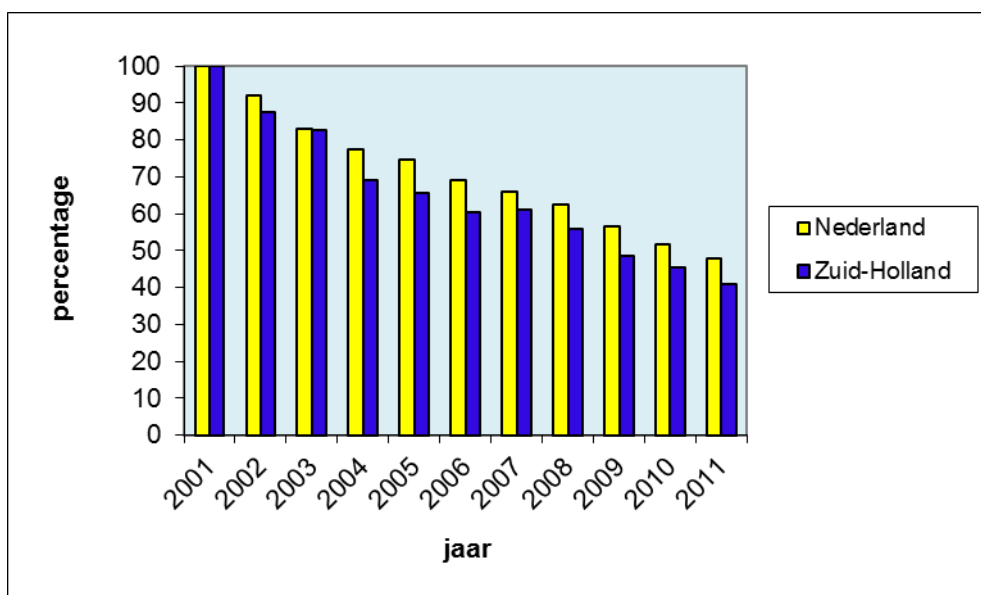
Tabel 3.1 Ontwikkeling aantal varkensbedrijven en varkens in Zuid-Holland

Jaar	2001	2011	Ontwikkeling 2001-2011 (%)
Fokvarkens (# bedrijven)	156	68	-56%
Vleesvarkens (# bedrijven)	384	157	-59%
Fokvarkens (# dieren)	21.100	11.656	-45%
Vleesvarkens (# dieren)	122.700	65.775	-46%

Bron: CBS Statline

Figuur 1 Ontwikkeling aantal bedrijven met fokvarkens in Nederland en Zuid-Holland (Bron: CBS)

Figuur 2 Ontwikkeling aantal bedrijven met vleesvarkens in Nederland en Zuid-Holland (Bron CBS)

3.3 Actuele situatie kippenbedrijven

Aantal kippenbedrijven en aantal dieren

In 2011 waren er in de provincie Zuid-Holland 40 bedrijven met leghennen, 1 bedrijf met ouderdieren van leghennen en 15 bedrijven met vleeskuikens, bij elkaar 54 bedrijven. Een enkel bedrijf moet dus zowel leghennen als vleeskuikens hebben. Bijna 40% van deze bedrijven ligt in het oosten van de provincie (Krimpenerwaard, Oostelijk Rijnland, Alblasserwaard en Vijfherenlanden). De provincie telde in 2011 195.470 leghennen (gemiddeld <5.000 per bedrijf) en 635.814 vleeskuikens (gemiddeld ca. 42.000 per bedrijf).

Aantal dieren per bedrijf

Het merendeel van de bedrijven, 35 stuks, houdt gezamenlijk minder dan 3.000 kippen, dus gemiddeld minder dan 100 kippen per bedrijf. Op deze bedrijven worden de kippen niet bedrijfsmatig gehouden, maar eerder hobbymatig. Eén bedrijf telt 8.000 kippen. Voor dit bedrijf kan verondersteld worden dat het om een neventak gaat. Een neventak levert doorgaans geen gezinsinkomen op en daarnaast zal de ondernemer een andere bedrijfstak of een baan buitenshuis hebben. Er zijn 13

bedrijven met tussen de 10.000 en 50.000 kippen. Er zijn drie bedrijven met 50.000 tot 100.000 kippen en twee bedrijven met meer dan 100.000 kippen.

Als het om grootschalige veehouderij gaat, noemen Hopster et al. (2011) daarbij een bedrijfsomvang van 300 en 500 NGE. Ter illustratie: bij een bedrijfsomvang van 300 NGE kan een bedrijf 220.000 vleeskuikens of 120.000 leghennen houden. Dit gegeven gerelateerd aan de intensieve veehouderij in Zuid-Holland, resulteert in het feit dat er in Zuid-Holland geen grootschalige veehouderijbedrijven.

Onderscheid hoofdtak, neventak en hobbymatige activiteit

Op bedrijven met minder dan 3000 dieren worden de dieren eerder hobbymatig gehouden. Voor het bedrijf met 8000 kippen kan verondersteld worden dat het om een neventak gaat. Op basis van de omvang kan van de vijf grootste bedrijven worden aangenomen dat het om bedrijven gaat met pluimveehouderij als hoofdtak. De resterende 13 bedrijven hebben tussen de 10.000 en 50.000 kippen. Een leghenbedrijf met dit aantal kan in de meeste gevallen tot een hoofdtak gerekend worden (omdat het ook een biologisch of vrije uitloop bedrijf kan zijn), maar een vleeskuikenbedrijf met deze omvang kan beschouwd worden als een neventak. We gaan er vanuit (op basis van dieraantallen) dat het grootste deel van de deze bedrijven (minimaal 10) vleeskuikens houdt en de pluimveehouderij dus als neventak hebben. Het aantal biologische bedrijven en leghenbedrijven met vrije uitloop is beperkt. Op basis van deze schattingen houdt maximaal 10% van de bedrijven in Zuid-Holland (ongeveer 5) pluimvee als hoofdtak, 20% als neventak (ongeveer 11). Het gaat dus om 16 bedrijven die bedrijfsmatig kippen houden.

3.4 Ontwikkeling afgelopen decennium

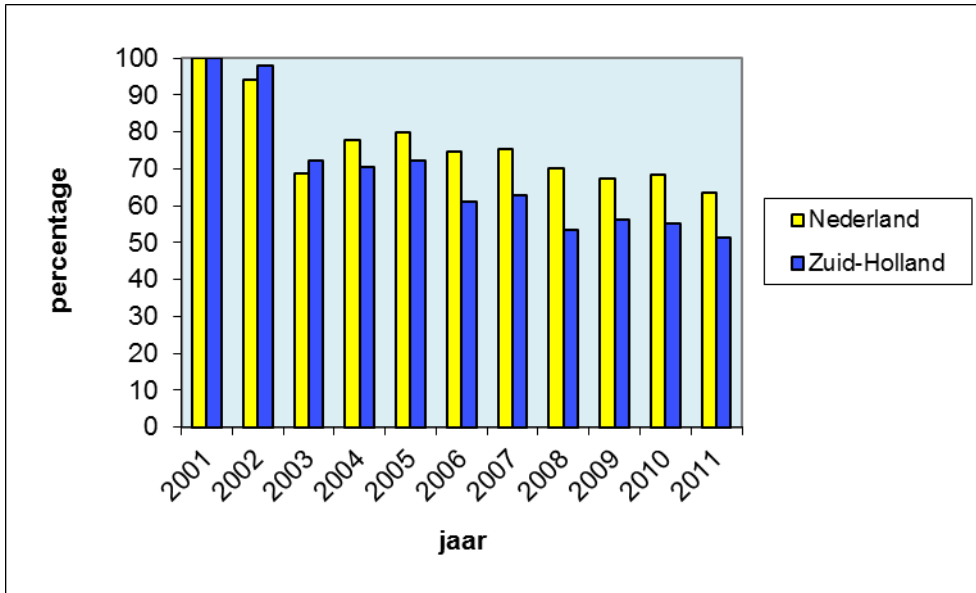
Voor de kippenhouderij geldt dat in Zuid-Holland zowel het aantal bedrijven als het aantal gehouden kippen sneller daalt dan gemiddeld in Nederland.

Op basis van CBS-data blijkt dat tussen 2001 en 2011 het aantal bedrijven met kippen in Zuid-Holland bijna is gehalveerd. Voor Nederland als geheel is deze daling 36%. Het aantal kippen nam in Zuid-Holland in dezelfde periode met 41% af, terwijl voor Nederland als geheel de afname slechts 3% bedroeg. Ook voor de pluimveehouderij geldt dus dat de omvang van de bedrijven geen tred houdt met het gemiddelde in Nederland.

Tabel 3.2 Ontwikkeling aantal kippenbedrijven en kippen in Zuid-Holland

Jaar	2001	2011	Ontwikkeling 2001-2011 (%)
Leghennen (# bedrijven)	74	40	-46%
Vleeskuikens (# bedrijven)	32	15	-53%
Leghennen (# dieren)	357.180	195.470	-45%
Vleeskuikens (# dieren)	1.046.843	635.814	-39%

Bron: CBS Statline

Figuur 3 Ontwikkeling aantal bedrijven met kippen in Nederland en Zuid-Holland (Bron: CBS)

3.5 Actuele situatie overige intensieve veebedrijven

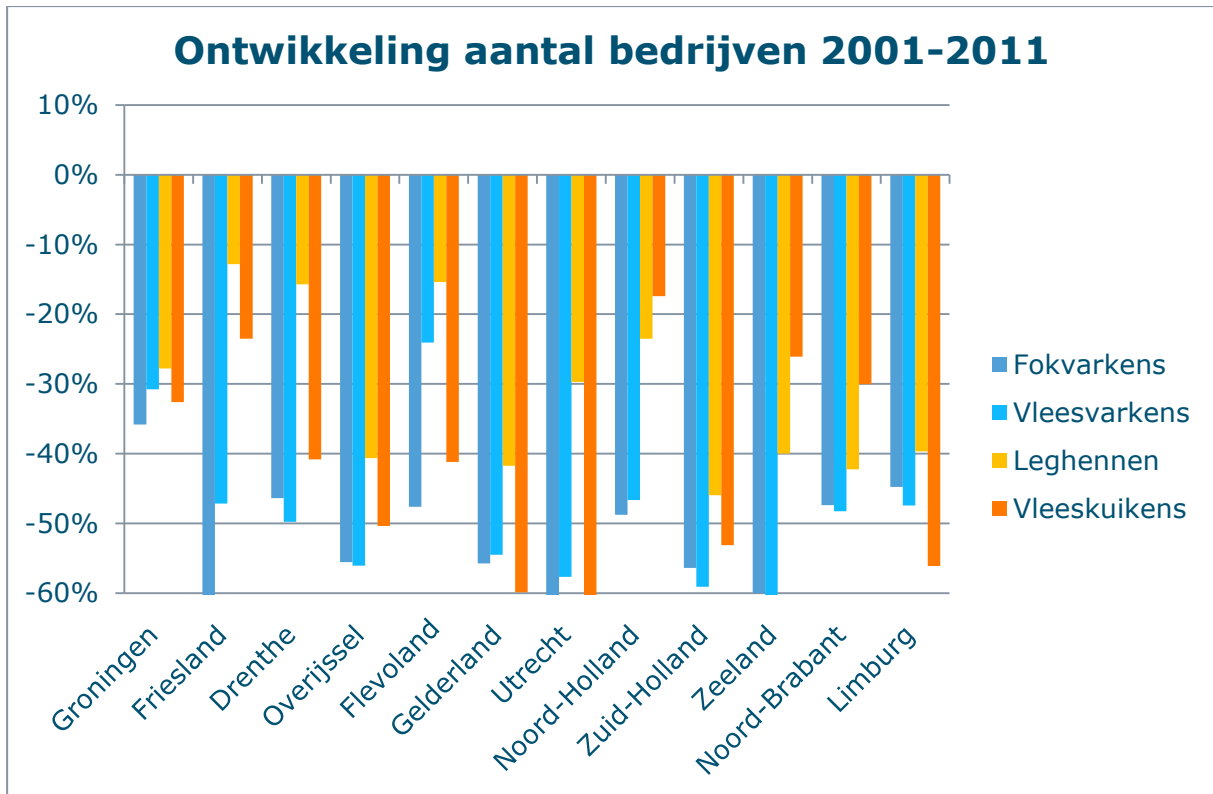
De aantallen ouderdieren van leghennen of vleeskuikens en overig pluimvee (kalkoenen, eenden) in de Provincie Zuid-Holland zijn minimaal. Het gaat om zeven pluimveebedrijven met totaal minder dan 20.000 dieren. Ook zijn er nog 34 bedrijven met in totaal een kleine 5.000 vleeskalveren en vijf bedrijven met in totaal 23.000 nertsen en vijf bedrijven met in totaal 18.300 konijnen in Zuid-Holland (Bron: CBS).

Het gemiddeld aantal vleeskalveren per bedrijf bedraagt minder dan 150 dieren. Bij deze omvang is circa 0,25 Volwaardig arbeidskracht nodig, waardoor we kunnen stellen dat het gemiddeld om een neventak gaat. Dit wordt bevestigd door het feit dat geen van deze bedrijven als hokdierbedrijf in de CBS-databank zit. De vijf nertsenbedrijven vormen wel een hoofdtak, maar op grond van nationale wetgeving mogen nertsen onder voorwaarden slechts tot 1 januari 2024 gehouden worden. Daarna mogen er in Nederland geen nertsen gehouden worden. Ook de konijnenbedrijven vormen zeer waarschijnlijk een hoofdtak.

3.6 Provincievergelijking aantal bedrijven en dieraantallen

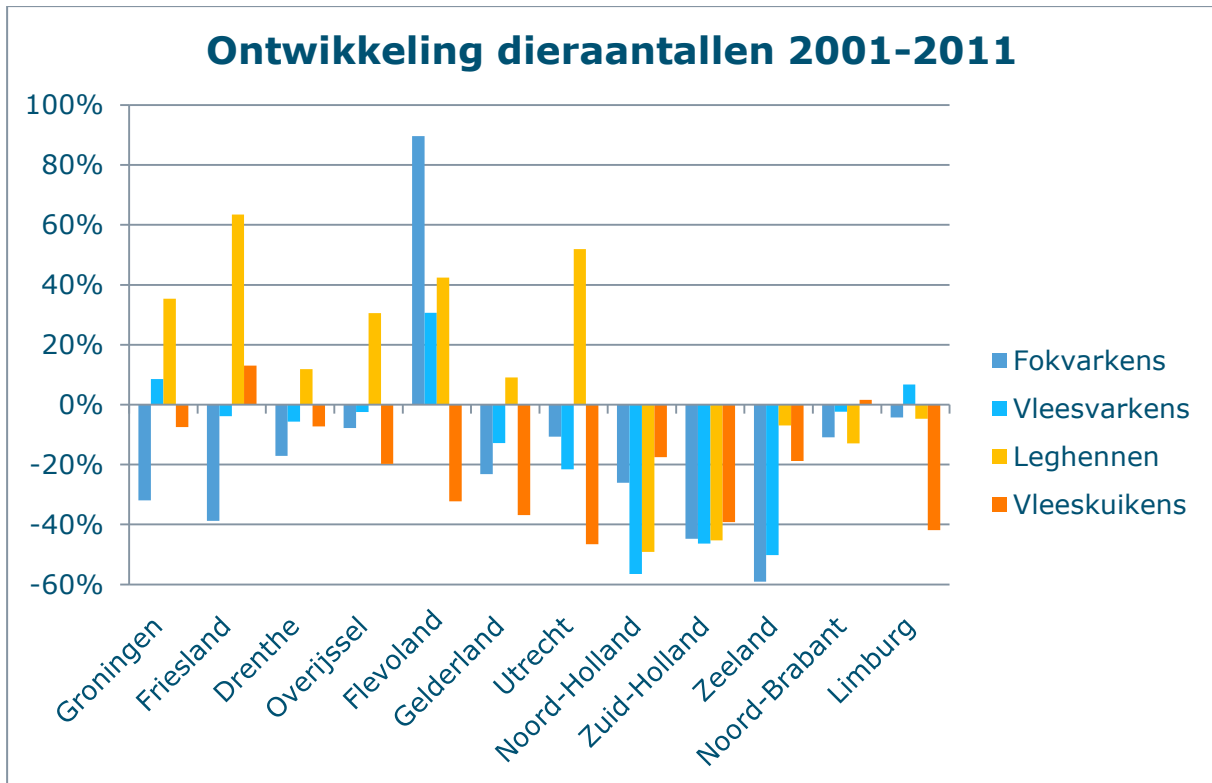
De ontwikkeling van het aantal bedrijven en de veestapel is niet door heel Nederland gelijk.

In figuur 4 staat van alle provincies de ontwikkeling in aantal bedrijven weergegeven voor de eerder genoemde diercategorieën in de periode 2001-2011. In de meeste provincies halveert het aantal bedrijven, behalve in de noordelijke provincies. In provincie Groningen is relatieve afname van het aantal bedrijven lager en in Friesland, Drenthe en Noord-Holland is de relatieve afname van het aantal bedrijven vooral voor de pluimveesector lager.

Figuur 4 Procentuele ontwikkeling aantal bedrijven per provincie tussen 2001 en 2011 (Bron: CBS)

In figuur 5 staat van alle provincies de ontwikkeling in aantal dieren weergegeven in de periode 2001-2011. In de meeste provincies is overall een afname te zien van globaal 20-40%. Flevoland is de enige provincie die relatief gegroeid is in aantal varkens, maar het blijft in absolute aantallen een varkensarme provincie (bron CBS). In de provincies in het noordoosten van het land en in Flevoland en Utrecht is de leghennenstapel toegenomen. In Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland is de relatieve afname van de varkensstapel het grootst.

Figuur 5 Procentuele ontwikkeling aantal dieren per provincie tussen 2001 en 2011 (Bron: CBS)

3.7 Oorzaken ontwikkeling

Mogelijke oorzaken voor het verschil in ontwikkeling van de intensieve veehouderij ten opzichte van andere provincies zijn:

- Zuid-Holland is traditioneel een melkveehouderijgebied.
- De bouwkosten zijn hoger doordat er geheid moet worden
- Het provinciale beleid is niet gericht op ontwikkeling van de intensieve veehouderij
- Door het beperkte aantal intensieve veehouderij bedrijven is er geen clustervoordeel
- Bij specialisatie kiest men een andere ontwikkelingsrichting
- Intensieve bedrijven van elders blijven graag in een omgeving die meer gericht is op intensieve veehouderij.
- Milieuruimte kan in Zuid-Holland beperkend zijn door een forse mate van verstedelijking.
- Door gebrek aan bekendheid met de sector hebben gemeenten weinig kennis van de intensieve veehouderij en zij bieden daardoor mogelijk minder ruimte.

4 Provinciaal beleid

In dit hoofdstuk wordt een vergelijking gemaakt tussen het beleid van de verschillende provincies op het gebied van Ruimtelijke Ordening zoals vastgesteld in de structuurvisie van de provincies (§ 3.1) en de Verordening Ruimte (§ 3.2). Het provinciaal beleid gaat in beginsel over ruimte en milieu. Provinciaal beleid op het gebied van milieu is blijkens de provinciale Beleidsvisie Duurzaamheid en Milieu (Provinciale Staten, 2013) hoofdzakelijk geregeld op basis van regelgeving van de nationale overheid. Dit hoofdstuk richt dan ook op het ruimtelijke beleid van de provincie.

4.1 Structuurvisies provincies

In de structuurvisie beschrijft een provincie haar visie en beleid op ruimtelijke ontwikkelingen op haar grondgebied. Sommige provincies hebben in hun visie veel aandacht voor intensieve veehouderij en werken dat ook uit in plannen. Zo zijn er provincies met een Reconstructieplan, met bijbehorende landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's) en verplaatsingsregelingen voor intensieve bedrijven. Andere provincies nemen de ontwikkeling van de intensieve landbouw mee als onderdeel van de ontwikkeling van de landbouw als geheel. Zuid-Holland geeft in haar Structuurvisie (2013) aan een streng restrictief beleid op het gebied van de intensieve veehouderij te voeren. Zij sluit nieuwvestiging van intensieve veehouderij uit; de doorontwikkeling van bestaande agrarische bedrijven naar intensieve veehouderij bedrijven wordt ook gezien als nieuwvestiging en is daarmee als zodanig eveneens uitgesloten. Het doorontwikkelen van bestaande intensieve veehouderij bedrijven is in beperkte mate toegestaan. Uitbreiding van intensieve veeteelt in de provinciale landschappen is niet toegestaan.

4.2 Verordening Ruimte van provincies

In de Verordening Ruimte wordt de visie en het beleid van de structuurvisie vastgelegd in ruimtelijke regels voor het bestemmingsplan. Gemeenten moeten een nieuw bestemmingsplan binnen de kaders van de Verordening Ruimte ontwikkelen.

In de Verordening Ruimte van Zuid-Holland staat dat:

- *nieuwvestiging van intensieve veehouderij wordt uitgesloten; de provincie Zuid-Holland maakt hierbij geen onderscheid tussen agrarisch gebied en andersoortig gebied (bijv. bedrijventerreinen);*
- *bestaande volwaardige intensieve veehouderijbedrijven in beperkte mate mogen uitbreiden in overeenstemming met door de gemeente te bepalen regels;*
- *bestaande intensieve veehouderij als neventak bij agrarische bedrijven eenmalig met ten hoogste 10% van de inhoud mag worden uitgebreid, of meer indien dat nodig is om te kunnen voldoen aan wettelijke eisen;*
- *in bufferzones, zoals aangeduid op kaart 4² van de verordening ruimte, wordt in afwijking van het bovenstaande de oprichting van nieuwe gebouwen voor intensieve veeteelt uitgesloten.*
- *als maximum bouwblok grootte wordt 2 ha toegestaan.*

In tabel 3.1 wordt een vergelijking gemaakt tussen de verordeningen van de verschillende provincies. Wat opvalt is dat:

- In de meeste provincies wordt geen nieuwvestiging toestaan. De provincies Friesland en Flevoland staan nieuwvestiging wel toe, in Gelderland is nieuwvestiging mogelijk op 15 specifieke locaties in LOG's en in de provincies Limburg en Overijssel is nieuwvestiging alleen mogelijk in knelgevallen.
- De toegestane bouwblockgrootte is voor de meeste provincies 1,5 tot 2 ha. Alleen in sommige provincies zijn grotere bouwblocken mogelijk, maar dan alleen in LOG's.
- Daarnaast stelt een deel van de provincie aanvullende eisen op het gebied van milieu en dierwelzijn.

De huidige regels van de Provincie Zuid-Holland in de Verordening Ruimte vertonen dus meer overeenkomsten met de regels in andere provincies dan de Structuurvisie doet vermoeden.

² Kaart 4 betreft nationale landschappen en rijksbufferzones (niet in dit rapport opgenomen)

Tabel 4.1 Beleid Ruimtelijke Ordening provincies van Nederland

Provincie	Nieuw-vestiging	Bouwblok grootte	Uitbreidings-mogelijkheden		Nieuwvestiging	Bouwblok grootte	Uitbreidings-mogelijkheden
Groningen	Nee		Slechts in ¼ van de provincie tot maximaal 0,5 of 0,7 ha,	Overijssel	Nee, tenzij knelgeval	Boven 1,5 ha extra voorwaarden (extra investering in ruimtelijke kwaliteit)	
Friesland	Ja	Boven 1,5 extra voorwaarden (landschappelijke inpassing)		Gelderland	Alleen in LOG op 30 door gemeenten aangegeven plaatsen.	Geen uitbreiding in extensiveringsgebied en Verwevingsgebieden max 1 ha. Onder bijzondere voorwaarden 1,5 ha. In LOG's 1,5 ha, gemeenten hebben het laatste woord (enkele gemeenten 2 tot 2,5 ha)	
Drenthe	Nee	Kan tot maximaal 2 hectare.	Boven 1,5 extra voorwaarden. (moet samengaan met winst voor milieu/dierenwelzijn en landschappelijke inpassing.)	Utrecht	Nee (Omschakeling van grondgebonden landbouw (neventak) in niet-grondgebonden landbouw (hoofdtak) is alleen toegestaan in LOG of het verwevingsgebied binnen de ter plekke beschikbare milieuruimte.)	1,5 ha behalve binnen verwevingsgebied en LOG	Op sommige plekken binnen het verwevingsgebied met max (2x) 30%. Binnen LOG max 2,5 ha Duurzaamheid is een vereiste. Maatgevend is een verbetering ten opzichte van de bestaande wettelijke normen. Hierbij moet gedacht worden aan Maatlat Duurzame Veehouderij en Stichting Milieukeur, Beter Leven sterrenstelsel of Best Beschikbare Technieken (plus).
N-Holland	Nee	Afhankelijk ligging in gebied, 1,5 of 2 ha.		N-Brabant	Nee	Geen uitbreiding in extensiveringsgebied en in verwevingsgebieden en logs maximaal 1,5 ha.	

Rapport 659

Z-Holland	Nee	Maximaal 2 ha	Alleen uitbreiding mogelijk indien economische noodzaak is aangetoond en mogelijk is vanuit milieu en ruimtelijke randvoorwaarden Neventak tot maximaal 10%	Limburg	Nee, tenzij knelgeval en alleen in LOG	In delen verweving tot 1,5 ha, in logs tussen de 1,5 en 6 ha.	
Flevoland	Ja	Max 0,7 ha. vloeroppervlak					
Zeeland	Nee	Max. 2100 voor een neventak	Hoofdtak: < 5000 m ² tot 5000 m ² > 5000 m ² max 10% Neventak: tot 2100 m ² Duurzaamheid vereist				

5 Visie ondernemers op ontwikkelingsrichtingen

Tijdens een workshop met varkens- en pluimveehouders uit Zuid-Holland (oktober 2012) is gesproken over de mogelijke duurzame (people-planet-profit) ontwikkelrichtingen voor de intensieve veehouderij in Zuid-Holland en de beperkingen waar zij tegen aanlopen. De conclusies worden onderstaand weergegeven, waarbij onderscheid is gemaakt tussen bedrijven met intensieve veehouderij als hoofdtak en bedrijven met intensieve veehouderij als neventak; dit onderscheid is zowel bedrijfseconomisch als planologisch relevant.

5.1 Ontwikkelingsrichting hoofdtakbedrijven en belemmeringen

Ontwikkelrichting: Groeien in omvang naar een bovengemiddeld groot intensief bedrijf. Kosten voor maatregelen op het gebied van duurzaamheid en dierwelzijn kunnen worden meegefinancierd.

Potentiële beperkingen:

- Een conservatieve houding ten opzichte van intensieve veehouderij bij gemeenten;
- Beperkte kennis over de mogelijkheden bij gemeenteambtenaren, besturen en de omgevingsdienst;
- Het bouwblok is kleiner ingetekend op het huidige bestemmingsplan dan in de Verordening Ruimte is toegestaan;
- Beperking door depositiecriteria Natura 2000 gebieden;
- Beperking van de mogelijkheden voor uitbreiding door nabijheid van woningen;
- De maatschappelijke wens om het landschap open te houden.

Ontwikkelrichting: Aanpassen van het bedrijf aan de Europese IPPC³ richtlijn

Potentiële beperkingen:

Naast de bovenstaande beperkingen spelen er extra beperkingen als:

- Het verkrijgen van financiering;
- Zorgen over de toekomstige waarde van het bedrijf.

Ontwikkelrichting: Bedrijf richten op nichemarkten in duurzaamheid en dierwelzijn. Bijvoorbeeld door middel van uitloop of het Beter Leven keurmerk:

Naast bovenstaande beperkingen spelen er extra beperkingen als:

- Geen ruimte voor uitloop op de huidige locatie;
- Geen Rav⁴-code beschikbaar voor het welzijnsvriendelijke huisvestingssysteem;
- Verplaatsing naar elders is niet mogelijk;
- De eisen van retailers (is er wel voldoende markt?).

Ontwikkelrichting: Stoppen met huidige intensieve tak en gebouwen benutten voor kleine bedrijvigheid, bijv. opslag, stalling

Potentiële beperkingen:

- Onbekendheid en onduidelijkheid wat er precies mag bij het hergebruiken en herbestemmen van agrarische bebouwing;
- Het creëren van extra beperkingen door gemeenten, boven op de provinciale regels
- Geen ruimte om te schakelen naar grondgebonden veehouderij;

De Verordening Ruimte van de provincie Zuid-Holland als zodanig wordt niet genoemd als beperkende factor voor de uitoefening van een hoofdtak.

³ Grotere varkens- en pluimveebedrijven hebben te maken met de IPPC-richtlijn, een Europese richtlijn die emissiebeperking van schadelijke stoffen beoogt

⁴ Rav = Regeling ammoniak en veehouderij

5.2 Ontwikkelingsrichting neventakbedrijven en belemmeringen

De eigenaren van neventakbedrijven zien vergelijkbare toekomst- en verduurzamings- mogelijkheden als de hoofdtakbedrijven, maar lopen tegen een aantal extra beperkingen aan:

- Een neventak wordt vaak gezien als economisch minder belangrijk onderdeel van het bedrijf. Echter de economische omvang van een neventak kan bijna even groot zijn als de economische omvang van de rest het bedrijf. Daarnaast betekent het hebben van een neventak niet dat een ondernemer niet even serieus en professioneel met zijn vak bezig is als een ondernemer met intensieve veehouderij als hoofdtak.
- Voor neventakbedrijven geldt in de Verordening Ruimte dat de inhoud met maximaal 10% van de omvang kan worden uitgebreid. Juist bedrijven die een duurzaamheidsslag willen maken, bijvoorbeeld door meer leefruimte per dier te realiseren, worden hierdoor beperkt. Het gaat hier om eisen die door de markt worden gesteld, bovenwettelijk zijn en doorgaans meer ruimte (m^2 of m^3) vragen dan wettelijke eisen. Men zou graag zien dat bovenwettelijke eisen een grond kunnen vormen om van de 10% norm af te wijken. Een kleine uitbreiding kan over het algemeen niet efficiënt uitgevoerd worden, maar zal te hoge kosten met zich meebrengen ten opzichte van wat het oplevert.

5.3 Maatschappelijke inbedding

Een flink aantal intensieve bedrijven heeft ook een educatieve en maatschappelijke functie. Veel burgers weten niet meer waar hun voedsel vandaan komt en hebben een verkeerd/onvolledig beeld van de veehouderij. Door kinderen (via scholen) en volwassenen uit te nodigen in de stal en hen te laten zien hoe het er aan toe gaat, zorgen de veehouders voor een stukje educatie. Ook door een boerderijwinkel of door middel van zorglandbouw, worden burgers in contact gebracht met de veehouderij. Het gros van de bedrijven ervaart ook waardering uit de omgeving.

5.4 Mogelijkheden en beperkingen

De beperkingen waar veehouders die hun bedrijf willen ontwikkelen nu tegenaan lopen, zitten vooral in gemeentelijke vergunningen en procedures, protocollen en procedures bij de Milieudienst en in beperkte mate bij de provinciale kaders.

Echter verbetering van het dierenwelzijn, verduurzaming en extensivering van de bedrijfsvoering gaat samen met ruimte voor groei: groei in economische bedrijfsomvang en groei in oppervlakte en/of inhoud. De groei in bedrijfsomvang is nodig om extra maatregelen op het gebied van dierenwelzijn en duurzaamheid te financieren en groei in oppervlakte/inhoud is nodig om meer ruimte per dier te kunnen reserveren of een uitloop te realiseren.

Het beeld dat tijdens de workshop naar voren kwam is dat bedrijven nu vaak opgesloten zitten op de een locatie die omgeven is door bebouwing. Door deze opsluiting is er geen ruimte voor uitbreiding. Deze bedrijven worden kortheidshalve als 'knelgeval' betiteld. Voor bedrijven die zich in de toekomst willen doorontwikkelen, rekening houdend met de moderne dierenwelzijns- en duurzaamheidseisen, kan daarom bedrijfsverplaatsing noodzakelijk zijn.

Dit zou echter wel tegen de huidige Verordening Ruimte ingaan. De omvang van de hervestiging voor de knelgevallen zal echter beperkt zijn, omdat het aantal toekomstbestendige intensieve bedrijven in Zuid-Holland laag is. De hervestiging zou bijvoorbeeld kunnen plaatsvinden op agrarische bouwblokken in het buitengebied die als gevolg van schaalvergroting in de melkveehouderij vrijkomen. Daarnaast vormt het 10%-criterium voor neventakbedrijven een beperking voor bestaande bedrijven die willen investeren in groei en duurzaamheid (zowel wettelijk als bovenwettelijk).

Ook zouden de ondernemers er bij gebaat zijn als de eis voor een economische noodzaak⁵ door de provincie specifieker wordt ingevuld. Daarbij is de vraag hoe deze economische noodzaak precies gedefinieerd wordt. Gaat het om het behalen van winst? Hoeveel winst? Of gaat het om het rendement van een onderneming? Tijdens de workshop is er nagedacht over hoe het begrip economische hoofdzaak zou kunnen worden ingevuld. In de discussie werd aangegeven dat het begrip economische noodzaak er wellicht op gericht wordt dat het bedrijf nu en in de toekomst eenzelfde aantal personen van voldoende inkomen kan voorzien.

Bedrijven die te klein zijn, geen opvolging hebben of om andere redenen willen stoppen zouden gebaat zijn met meer inzicht in de mogelijkheden voor hergebruik van vrijgekomen agrarische bebouwing in het buitengebied.

5.5 Idealen veehouders

Het gros van de intensieve veehouders (zowel hoofd- als neventakkers) wil stappen zetten op het gebied van dierenwelzijn. Voor deze stappen is echter allereerst vraag uit de markt nodig. Wanneer afspraken kunnen worden gemaakt met een ketenpartner voor het langdurig afzetten van vlees of eieren waarvoor hogere welzijnseisen gelden, dan zal een ondernemer daarop kunnen investeren. Momenteel is het echter in veel gevallen zo dat er meer ondernemers zijn die willen omschakelen naar een welzijnsvriendelijker concept dan dat daar vraag naar is.

Zodra er in de markt ruimte komt, zullen veel ondernemers in Zuid-Holland willen investeren in meer welzijnsvriendelijke concepten. Op dat moment is het dan wel noodzaak dat het provinciale beleid en bestemmingsplannen daarvoor ruimte bieden. Het gaat daarbij vooral om een voldoende ruim (flexibel) bouwblok of een eventuele verplaatsing van het bedrijf naar een locatie met voldoende ruimte voor de bouw van nieuwe welzijnsvriendelijker stallen. Hierbij moet ook rekening gehouden worden met de milieubelasting van deze stallen.

⁵ De term 'economische noodzaak' stond in de Agenda Landbouw, maar die is formeel ingetrokken (Provinciale Staten, oktober 2012). De huidige Verordening Ruimte hanteert deze term niet.

6 Ontwikkelrichtingen op basis van deskstudie

Tijdens de workshop met veehouders zijn diverse scenario's de revue gepasseerd. In dit hoofdstuk wordt naast de autonome ontwikkeling in aantallen bedrijven een aantal ontwikkelrichtingen benoemd, waarvan de veehouders aangaven daar wel perspectief in te zien. Er wordt een ontwikkelrichting voor vleeskuikens, leghennen en varkens geschetst. Deze ontwikkelrichtingen zijn gericht op bedrijfscontinuïteit en kan vormgegeven worden door autonome groei of juist extensivering van het bedrijf. Op extensivering gerichte ontwikkelrichtingen dienen als onderbouwing voor de beleidsaanpassingen die in dit rapport aanbevolen worden. De ontwikkelrichtingen houden duidelijk rekening met de maximale bouwblokomvang van 2,0 ha en passen daar ruimschoots binnen.

6.1 Autonome ontwikkeling

In hoofdstuk 3 zijn de aantallen intensieve bedrijven en aantallen varkens en kippen weergegeven. Hieruit blijkt dat de afgelopen 10 jaar zowel het aantal bedrijven als het aantal dieren min of meer gehalveerd is. Wanneer deze autonome ontwikkeling zich doorzet, dan zullen er over 10 jaar nog zo'n 100 varkensbedrijven en minder dan 10 bedrijfsmatige pluimveebedrijven in Zuid-Holland over zijn. De autonome ontwikkeling laat zien dat het vooral de kleinere bedrijven (neventakkers) zijn die verdwijnen. Het aandeel hoofdtaakbedrijven zal dus toenemen.

6.2 Ontwikkeling naar duurzaamheid voor Vleeskuikens Beter Leven keurmerk met 1 * (ster)

Het produceren onder dit sterrensysteem van de Dierenbescherming biedt een '+' op het gebied van welzijn en diergezondheid en kan positief uitwerken voor de economie van het bedrijf. Vanuit het marktperspectief ziet men kansen voor deze nichemarkt en het past in de maatschappelijke ontwikkeling. Voor sommige (met name kleinere) bedrijven zal een omschakeling op basis van economische noodzaak aangetoond kunnen worden.

Tabel 6.1 Kenmerken regulier vleeskuikenbedrijf versus Beter Leven *

	Regulier (conform wettelijke regelgeving)	Beter Leven * (Volwaard⁶)
Aantal dieren per VAK	90.000	60.000
Bezettingsdichtheid (maximum # kg per m ²)	42	31
Bezettingsdichtheid (# kuikens per m ²)	22	14
Traaggroeiend ras	Nee	Ja
Slachtleeftijd (dagen)	41	56
Overdekte uitloop	Nee	Ja

Het reguliere bedrijf (120 NGE) heeft een staloppervlakte van minder dan 4.500 m². Het bedrijf dat volgens het Beter Leven 1 ster produceert, heeft een vergelijkbaar staloppervlakte, met 50% meer ruimte per dier. Deze bedrijfsomvang past qua staloppervlakte ruimschoots binnen een bouwblok van 1,0 ha.

In tabel 6.2 worden de effecten op welzijn, gezondheid en landschap & milieu weergegeven. Positief voor het welzijn van de dieren is de lagere bezettingsdichtheid in de stal (meer ruimte voor de dieren), het kuiken leeft langer, krijgt meer granen in het voer en heeft afleidingsmateriaal. De betere gezondheid vertaalt zich in lagere gezondheidskosten.

Een hogere voederconversie vertaalt zich in een hogere uitscheiding van N en P₂O₅ waardoor er sprake is van een negatief milieu-effect per dierplaats. Doordat er minder dieren per volwaardig arbeidskracht gehouden worden, is er op bedrijfsniveau wel sprake van een verminderde excretie van mineralen en is het milieueffect op bedrijfsniveau dus wel positief.

⁶ Volwaard is een marktconcept dat onder het Beter Leven * valt

Tabel 6.2 Effecten Beter Leven * ten opzichte van reguliere houderij

	Score Beter Leven * ten opzichte van regulier	
	Dierniveau	Bedrijfsniveau
Welzijn	++	++
Bezettingsdichtheid (oppervlakte per dier)	++	
Levensduur kuiken	+	
Afleidingsmateriaal	+	
Gezondheid	+	+
Uitval	+ (minder sterfte)	++
Milieu		
Voederconversie	- (meer voer per dier)	+ (minder voer per bedrijf)
Mestproductie	- (meer mest per dier)	+ (minder mest per bedrijf)
Energieverbruik	- (meer energie per dier)	0
Reductie antibiotica	+	++
Landschap		+/-
Bedrijfseconomie		+

6.3 Ontwikkeling naar duurzaamheid voor Biologische legpluimveehouderij (Beter Leven keurmerk met 3 *)

Biologische pluimveehouderij is veel extensiever dan de gangbare houderij. De bedrijfsomvang op basis van aantal dieren voor een volwaardig arbeidskracht is globaal een derde van de bedrijfsomvang van een bedrijf met scharrelhuisvesting. Vanwege de extra ruimte voor biologische kippen, met name voor de uitloop, heeft een biologisch pluimveebedrijf meer grond nodig. Het bedrijf kan wel volstaan met een kleiner bouwblok dan een scharrelbedrijf.

In tabel 6.3 staat een vergelijking van een aantal kenmerken voor zowel de scharrelhouderij als de biologische houderij.

Tabel 6.3 Kenmerken scharrel leghenbedrijf versus biologische houderij (Beter Leven 3*)

	Scharrel	Biologisch
Aantal dieren per VAK	40.000	13.000
Bezettingsdichtheid (maximum # hennen per m ² leefoppervlak)	9	6
Bezettingsdichtheid (maximum # hennen per m ² staloppervlak)	18	9
Beperking koppelgrootte	nee	ja
Uitloop	nee	Ja, 4,0 m ² per hen

In tabel 6.4 worden de effecten van biologische houderij ten opzichte van scharrelhouderij op welzijn, gezondheid en landschap & milieu weergegeven. Positief voor het welzijn van de dieren is de lagere bezettingsdichtheid in de stal (meer ruimte voor de dieren) en de aanwezigheid van afleidingsmateriaal.

Een hogere voederconversie vertaalt zich in een hogere uitscheiding van N en P₂O₅. Daardoor is er sprake van een negatief milieu-effect per dierplaats. Echter omdat er minder dieren per volwaardig arbeidskracht gehouden worden, is het milieu-effect op bedrijfsniveau wel positief.

De '+' voor bedrijfseconomie wordt in het volgende onderdeel uitgewerkt.

Tabel 6.4 Effecten biologische houderij ten opzichte van scharrelhouderij

	Score Biologisch ten opzichte van scharrel	
	Dierniveau	Bedrijfsniveau
Welzijn	++	++
Bezettingsdichtheid	++	
Uitloop	++	
Afleidingsmateriaal	+	
Gezondheid	-	-
Uitval	- (meer sterfte)	-
Milieu		
Voederconversie	- (meer voer per dier)	+ (minder voer per bedrijf)
Mestproductie	- (meer mest per dier)	+ (minder mest per bedrijf)
Energieverbruik	- (meer energie per dier)	+ (minder energie per bedrijf)
Landschap		+
Bedrijfseconomie		+

6.4 Ontwikkeling naar duurzaamheid voor Varkensbedrijf (Milieukeur Plus met mestverwerking)

Het produceren onder het Milieukeur Plus biedt een '+' op het gebied van welzijn, diergezondheid en milieu en kan positief uitwerken voor de economie van het bedrijf. Vanuit het marktperspectief ziet men kansen voor deze nichemarkt en het past in de maatschappelijke ontwikkeling. Daarnaast biedt (regionale) mestverwerking een oplossing voor de mest die het bedrijf niet op de eigen grond kwijt kan.

In tabel 6.5 worden de effecten op welzijn, gezondheid en landschap & milieu weergegeven van Milieukeur Plus. Positief voor het welzijn van de dieren is de extra ruimte per varken in de stal, het achterwege laten van castratie bij de mannelijke dieren, de aanwezigheid van afleidings- en schuurmateriaal en een gunstig effect op diergezondheid en uitval.

Tabel 6.5 Effecten Milieukeur Plus ten opzichte van reguliere houderij

	Score Milieukeur Plus ten opzichte van regulier	
	Dierniveau	Bedrijfsniveau
Welzijn	+	+
Oppervlakte	+	
100% non-castratie	+	+
Afleidings- en schuurmateriaal	+	
Gezondheid	+	+
Uitval	+ (minder sterfte)	+
Milieu	+	
Energieverbruik	+ (minder per dier)	+
Verantwoorde soja	+	+
Reductie stikstof en fosfaat excreties	+	+
Reductie antibiotica	+	+
Landschap		+/-
Bedrijfseconomie		+

7 Intensieve veehouderij op bedrijventerreinen

Om intensieve veehouders ontwikkelmogelijkheden te bieden en tegelijkertijd het landelijk gebied hiervan te vrijwaren, kan gedacht worden aan clustering van intensieve veehouderijbedrijven op bedrijventerreinen. Ruimtelijke clustering van intensieve agrarische productievormen is een belangrijke basis voor de verduurzaming van agrocomplexen in dichtbevolkte delta's (Broeze et al., 2003). Clustering van intensieve veehouderijbedrijven is in de Zuid-Hollandse situatie echter geen realistische weg. In de provincie Zuid-Holland moet vooral gezocht worden naar oplossingen voor individuele knelgevallen, waarvoor verplaatsing naar een bedrijventerrein wellicht mogelijk is. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke aspecten daarbij een rol spelen en aan welke voorwaarden dan moet worden voldaan, zowel vanuit het perspectief van de ondernemer als van overheid en maatschappij.

7.1 Individuele verplaatsing naar een bedrijventerrein

In Nederland zijn geen voorbeelden bekend van intensieve veehouderijbedrijven, die gevestigd zijn op een bedrijventerrein. Dit zal te maken hebben met een aantal aspecten, die liggen op het gebied van bestemmingsplan, economische haalbaarheid en milieuaspecten.

Om een (intensief) veehouderijbedrijf naar een bedrijventerrein te verplaatsen, zal dit moeten passen in het bestemmingsplan. Bij de meeste bestemmingsplannen voor bedrijventerreinen is niet voorzien in een agrarische bestemming. Bovendien is het voor een veehouderijbedrijf noodzakelijk dat er een bedrijfswoning is toegestaan.

De grondprijs op bedrijventerreinen ligt in de provincie Zuid-Holland over het algemeen boven de € 200,- per m² (www.bouwkosten.nl). Een volwaardig veehouderijbedrijf heeft een bouwkaavel nodig van minimaal 1 hectare. De investering in grond bedraagt daarmee € 2.000.000, terwijl voor een agrarisch bouwblok wordt uitgegaan van € 150.000. Dit leidt ertoe dat de totaal benodigde investering voor grond en gebouwen meer dan verdubbelt. Om het voor een ondernemer toch aantrekkelijk te maken, zal dit verschil op een of andere manier gecompenseerd moeten worden.

Als het gaat om milieuwetgeving, zal met name de Wet geurhinder en veehouderij een rol spelen. De Wet geurhinder en veehouderij geeft normen voor de geurbelasting die een veehouderij mag veroorzaken op een geurgevoelig object. Een geurgevoelig object is onder andere een ruimte voor wonen of menselijk verblijf (bijvoorbeeld tijdens werk). Een gemeente zal het geurverspreidingsmodel 'V-Stacks vergunning 2010 bij vergunningaanvragen moeten gebruiken om te toetsen of de geuremissie afkomstig van de stallen van veehouderijen voldoet aan de Wet geurhinder en veehouderij. Ook de emissie van fijn stof en ammoniak zijn relevant voor de mogelijkheden van een veehouderijbedrijf op een bedrijventerrein.

7.2 Aspecten van clustering

Bij clustering op bedrijventerreinen kunnen meerdere veehouders en andere bedrijvigheden (primaire keten gerelateerd en/of rondom verschillende nevenstromen) bij elkaar geplaatst worden nabij logistieke knooppunten. Veel eenvoudiger dan in de huidige situatie - met een versnipperde primaire productie - kunnen dan stappen gezet worden op het gebied van:

- ecologie (herbenutting van reststromen, water en energie; sluiten kringlopen);
- transportbesparing (minder en efficiëntere logistieke bewegingen);
- ruimtelijke kwaliteit (efficiënte ruimtebenutting, sparen van het landschap, beperking van belasting van fijnmazige infrastructuur);
- economie (kostenbesparing (transport, inputs), "branding", goed beheersbare, consumentgerichte productieorganisatie);

Deze voordelen van dergelijke clusters worden breed erkend. De maatschappelijke discussie richt zich vooral op de gevolgen voor de gezondheid en het welzijn van de dieren in grootschalige complexen. De dominante opinie is dat het bij elkaar brengen van grote aantallen dieren enorme gezondheidsrisico's met zich meebrengt en het welzijn van de dieren aantast.

Onderzoek van Broeze et al. (2003) heeft echter aangetoond dat:

- Bij geografische clustering kan in de behoeften van de dieren worden voorzien, zodat hier vanuit welzijnsoogpunt geen fundamentele belemmeringen liggen.
- Door het clusteren van dierhouderijen wordt het gevaar van insleep en verspreiding van besmettelijke ziektes beperkt. Bijbehorende maatregelen die nodig zijn:
 - instellen van landbouwhuisdier-vrije corridors rondom een cluster;
 - minimaal – of bij voorkeur geen – diertransport;
 - geen contact met andere dierhouderijen (o.a. eigen veterinaire dienst).
- Bij toenemende preventie van insleep van pathogenen neemt het gevaar van versleep tussen productie-units af. Maatregelen zoals compartimentering worden dan minder noodzakelijk.
- Het garanderen van adequate zorg voor dieren is essentieel met het oog op de maatschappelijke perceptie. Derhalve wordt de voorkeur gegeven aan zorg door de boer, ondersteund door technische hulpmiddelen.

Op basis van de beschouwingen kan worden geconcludeerd dat de ruimtelijke clustering niet strijdig is met het streven naar hoge niveaus van diergezondheid en welzijn. Bij het streven naar gecombineerde maximalisatie van dierenwelzijn én gezondheid ontstaan tegenstrijdige ontwerpeisen. De strijdigheden hebben met name betrekking op het aanbieden van uitloop aan de dieren en veterinair management. Bij het oplossen van de dilemma's moeten keuzen worden gemaakt tussen 'technologische' en 'natuurlijke' benaderingen.

7.3 Voorwaarden

Hoewel er vele voordelen te benoemen zijn voor een agrocluster van intensieve (veehouderij)bedrijven, dient er rekening gehouden te worden met flinke weerstand vanuit de maatschappij. Die zal vooral afkomstig zijn van tegenstanders van de intensieve veehouderij en van mensen die op een bedrijventerrein met een intensief veehouderijbedrijf werken. Ook zullen de meeste veehouders niet graag op een bedrijventerrein zitten.

8 Conclusies

- In de provincie Zuid-Holland was de afgelopen tien jaar minder ontwikkeling van intensieve veehouderijbedrijven dan in veel andere provincies. In Zuid-Holland waren geen reconstructieplannen, landbouwontwikkelingsgebieden of verplaatsingsregelingen, zoals in sommige andere provincies. Inmiddels zijn de ontwikkelmogelijkheden, met name de nieuwvestiging of hervestiging van intensieve veehouderijbedrijven in vrijwel alle provincies aan banden gelegd.
- Het aantal intensieve bedrijven in Zuid-Holland is beperkt en is de afgelopen tien jaar meer dan gehalveerd. De afname in aantal bedrijven is vergelijkbaar met de gemiddelde afname in Nederland. Van de bedrijven met varkens houdt naar schatting minder dan 15% (max. 30 bedrijven) deze dieren als hoofdtak en 85% als neventak. Van de bedrijven met leghennen en vleeskuikens houdt ongeveer 10% dit pluimvee als hoofdtak (ca 5 bedrijven), 20% als neventak en 70% als hobby. Het aantal varkens en kippen in Zuid-Holland is de afgelopen tien jaar met 40% gedaald. Gemiddeld daalde dit aantal met 3 tot 10% in Nederland, afhankelijk van de diergroep. De gemiddelde bedrijfsgrootte is in Zuid-Holland licht toegenomen, terwijl die in geheel Nederland fors is toegenomen.
- Er zijn in de provincie Zuid-Holland geen grootschalige veehouderijbedrijven en deze dreigen ook niet te ontstaan als gevolg van bedrijfsontwikkeling.
- Een aantal varkens- en pluimveehouders in Zuid-Holland wil hun bedrijf graag doorontwikkelen en oriënteren zich daarbij behalve op groei in het reguliere segment heel nadrukkelijk op duurzame en welzijnsvriendelijke concepten (Milieukeur, Beter Leven) of andere nichemarkten. Enkele veehouders hebben reeds welzijnsvriendelijke concepten (scharrel) gerealiseerd.
- Voor de doorontwikkeling (ter plekke of via hervestiging) naar meer duurzaamheid, hoger dierenwelzijn en extensivering kan toename van de bedrijfsomvang of meer ruimtebeslag nodig zijn. Dit betekent niet dat er meer dieren gehouden worden, maar er wel meer ruimte per dier komt. Toename van de bedrijfsomvang biedt de ondernemer veelal de mogelijkheid om de nodige investeringen voor duurzame en welzijnsvriendelijke concepten te financieren en de stalaanpassingen fysiek mogelijk te maken.
- Om de intensieve veehouderij in Zuid-Holland te convergeren naar een diervriendelijke, duurzame en meer extensieve bedrijfsvoering, zoals verwoord in motie 246, is voor veel bedrijven ruimtelijke en economische ontwikkeling nodig en dient zowel markt als beleid deze ontwikkeling te stimuleren. Vanuit de markt is voldoende vraag naar producten van welzijnsvriendelijker concepten (Milieukeur, Beter Leven keurmerk) nodig. Met een actieve inzet van provincie en/of gemeente op basis van hun Ruimtelijk Ordening beleid kan ruimte worden geboden voor hervestiging of doorontwikkeling van een bedrijf dat bereid is te investeren in dierenwelzijn en duurzaamheid, maar hiervoor in de huidige situatie niet de benodigde ruimte heeft. Dit kan er wel toe leiden dat bedrijven een groter bouwblok nodig hebben dan de maximale oppervlakte die op dit moment in sommige bestemmingsplannen van gemeenten staat. In andere gevallen is het voldoende dat royelere uitbreidingsmogelijkheden bestaan binnen het bestaande bouwblok. Een bouwblok van 2,0 ha is daarvoor voldoende.
- Voor bedrijven die ingeklemd worden door stedelijke bebouwing is groei niet altijd mogelijk. Als op de huidige locatie geen ontwikkelmogelijkheden zijn, is verplaatsing van het bedrijf naar een locatie met voldoende ruimte voor de bouw van nieuwe welzijnsvriendelijker stallen met lagere milieubelasting wenselijk. Bedrijven die geen ontwikkelmogelijkheden hebben, zullen op korte of lange termijn beëindigd worden. Op deze bedrijven zal niet of zo min mogelijk geïnvesteerd worden in dierenwelzijn en milieu. Hooguit zullen de ondernemers hun bedrijfsvoering kunnen rekken, door met minimale aanpassingen te blijven voldoen aan de wetgeving.

- Het ruimtelijk beleid zoals verwoord in de Verordening Ruimte van de provincie Zuid-Holland ten aanzien van de maximale bouwblokgrrootte is vergelijkbaar met het beleid in de meeste andere provincies. De meeste provincies verbieden de nieuwvestiging of hervestiging van intensieve veehouderijbedrijven en bieden ruimte aan bestaande bedrijven voor een maximale bouwblok van 1,5 tot 2 hectare.
- Voor bedrijven met een neventak vormt de uitbreidingsbeperking van maximaal 10% of meer indien dat nodig is om te kunnen voldoen aan wettelijke eisen, een onoverkomelijke hindernis voor bedrijfsontwikkeling op basis van bovenwettelijke normen. De kosten die met een uitbreiding van 10% gepaard gaan, zijn naar verhouding veel te hoog.
- Regelgeving waarbij noodzakelijke aanpassing van stallen leidt tot extra investeringen, gaat meestal gepaard met toename van de bedrijfsomvang en/of met behoefte aan ruimte. Een aantal regels heeft hier juist een remmende invloed op.
- Bedrijfsverplaatsing van een individueel veehouderijbedrijf naar een niet-agrarisch bedrijventerrein stuit op grote knelpunten met betrekking tot bestemmingsplan, financiën en milieu. Ruimtelijke clustering van veehouderijbedrijven op zich is niet strijdig met het streven naar hoge niveaus van diergezondheid en welzijn. Bij ruimtelijke clustering is echter geen sprake van extensivering, waardoor dit voor de provincie Zuid-Holland geen gewenste ontwikkeling is.
- Milieuwetgeving, natuurwetgeving en gemeentelijke bestemmingsplannen vormen de belangrijkste wettelijke belemmeringen bij de ontwikkeling van intensieve veehouderij in Zuid-Holland. Daarnaast lopen intensieve veehouders tegen de beeldvorming, onbekendheid en gebrek aan kennis over intensieve veehouderij bij gemeenten en provincie aan.

9 Aanbevelingen voor provinciaal beleid

De provincie kan diervriendelijke / extensieve en duurzame intensieve veehouderij bevorderen. Het gaat hierbij dan om veehouderijsystemen die voldoen aan het Beter Leven keurmerk, Milieukeur, Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV) of de SKAL eisen van biologische veehouderij.

Bij houderij systemen onder deze labels kan de provincie:

1. Het 10% criterium voor uitbreiding van de inhoud voor professionele neventakbedrijven opheffen. Hierdoor wordt het voor bedrijven financieel interessant om te investeren in duurzaamheid, dierenwelzijn en extensivering.
2. Hervestiging (in samenspraak met gemeenten) mogelijk maken als voor veehouders op hun huidige locatie onvoldoende ruimte is. Bijvoorbeeld op melkveelocatie die in de verkoop komen (gemiddelde afname van 3% bedrijven per jaar (CBS)). De provincie en de gemeenten zouden hierbij ook aanvullende eisen kunnen stellen over landschappelijke inpassing.

Verder kan de provincie

3. Intensieve veehouderijbedrijven die willen stoppen de mogelijkheid bieden om bestaande gebouwen voor kleine bedrijvigheid (bijvoorbeeld opslag, stalling) te gaan gebruiken.
4. Gemeenten ondersteunen om in hun gemeentelijk RO-beleid verbreding en extensivering van intensieve veehouderijbedrijven te stimuleren. Het is nodig dat gemeenten hier ruimte voor bieden in hun RO-beleid. In de praktijk blijkt namelijk dat de gemeenten in hun ruimtelijk beleid strikter zijn dan provinciale kaders toestaan. Er zijn gemeenten met bouwkvavels kleiner dan 2 ha. De provincie kan ondersteunen, door bemiddeling, kennis en expertise aan te bieden.

Tenslotte

5. Daar waar kennis en expertise bij de provincie en gemeenten tekort schiet (bijv. Natuurbeschermingswet / Natura-2000), doet zij er goed aan de benodigde kennis en expertise via deskundigen in te brengen.

Referenties

Agenda Landbouw provincie Zuid Holland (2011).

Baltussen, W.H.M., Bont, C.J.A.M., de, Ham, A., van den, Horne, P.L.M. van, Hoste, R. en Luesink, H.H. (2010). Gevolgen van het afschaffen van dierrechten. LEI-rapport 2010-048, Den Haag.

Bleker, H. (2012). Kamerbrief over schaalgrootte veehouderij. Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Den Haag.

Broeze, J., K. de Greef, I. Eijck, P. Groot Koerkamp, J. de Wilt (2003). Animal Care, diergezondheid en dierenwelzijn in ruimtelijke clusters. InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster.

Bruchem, C. van, Silvis, H.J., Berkhout, P., Bommel, K. van, Bont, K. de, Everdingen, E. van, Kleijn, T. de en Bronk, B. (2008). Agrarische structuur, trends en beleid: Ontwikkelingen in Nederland vanaf 1950. Rapport 2008-060. LEI Wageningen UR, Den Haag.

Centraal Bureau voor de Statistiek (Statline) (2012), Den Haag/Heerlen.

Hopster, H., Groot Bruinderink, G.W.T.A. en Bracke, M.B.M. (2011). Opties voor provinciaal beleid ter verbetering van het welzijn van dieren in Zuid-Holland. Rapport 535 van Wageningen UR Livestock Research, Lelystad.

Hoste, R. en Horne, P., van (2010). Omvang van neventakken varkens- en pluimveehouderij. LEI 10-060.

LTO Noord (concept 2012), Toekomstvisie Intensieve Veehouderij Zuid-Holland concept.

Meulen, H. van der, Bont, K. de, Agricola, H., Horne, P. van, Knijff, A. van der, Leenstra, F., Meer, R. van der, Smet, A. de (2011). Schaalvergroting in de land- en tuinbouw. Effecten bij veehouderij en glastuinbouw. LEI-rapport 2010-094, Den Haag.

Structuurvisie ruimtelijke ordening Provincie Noord-Brabant (2011). Provincie Noord-Brabant.

Verordening Ruimte 2012 Noord-Brabant (11 mei 2012). Provinciale Staten Noord-Brabant.

Verordening Ruimte, Visie op Zuid-Holland (2010). Provincie Zuid-Holland.

http://www.zuid-holland.nl/overzicht_alle_themas/thema_milieu.htm.

Bijlage 1 Invloed regelgeving op bedrijfsomvang

Het doel van deze bijlage is inzicht te geven welke regelgeving (Europees of landelijk) kan leiden tot een verandering in bedrijfsomvang.

In de afgelopen twintig jaar is de economische omvang van intensieve veehouderijbedrijven in Nederland op basis van het aantal NGE's per bedrijf met een factor 2,5 tot 4 toegenomen (CBS-Landbouwtelling). De toename in bedrijfsomvang geldt ook voor het aantal dieren per bedrijf (PVE). Het groter aantal dieren, maar ook de extra ruimte per dier die vanuit welzijnsmaatregelen wordt geboden, betekent ook dat het ruimtelijk gebruik is toegenomen (grotere stallen, groter bouwblok).

Als het om grootschalige veehouderij gaat, noemen Hopster et al. (2011) daarbij een bedrijfsomvang van 300 en 500 NGE. Ter illustratie: bij een bedrijfsomvang van 300 NGE kan een bedrijf 1.200 fokzeugen, 7.500 vleesvarkens, 220.000 vleeskuikens of 120.000 leghennen houden. Dit gegeven toegepast op de intensieve veehouderijbedrijven in Zuid-Holland, resulteert in het feit dat er in Zuid-Holland geen grootschalige veehouderijbedrijven zijn en ook niet dreigen te ontstaan bij bedrijfsontwikkeling.

In het kader van de discussie over megastallen heeft toenmalig staatssecretaris Bleker in een brief aan de Tweede Kamer een voorstel neergelegd voor een maximale schaalgrootte van een veehouderijbedrijf (Bleker, 2012). De voorgestelde dieraantallen laten zich vertalen naar een aantal SO per bedrijf. De SO is in 2010 in plaats gekomen van de NGE. De vraag is in hoeverre zich deze aantallen verhouden tot een bouwblokomvang van 2 hectare. Dat is weer afhankelijk van het de staloppervlakte.

In tabel B 1 staat een indicatie van de benodigde staloppervlakte bij een bedrijfsomvang met de bovengrens zoals die in de brief van Bleker genoemd is.

Tabel B 1 Staloppervlakte per bedrijf op basis van maximaal aantal dieren uit brief Bleker

	Aantal dieren	Staloppervlakte m ² (indicatie)	NGE
Varkens - zeugen	2.000	14.000	520
Varkens - vleesvarkens	10.000	11.000	440
Pluimvee - leghennen	175.000	11.000	456
Pluimvee - vleeskuikens	240.000	13.000	320
Vleeskalveren - rosé	2.000	5.000	260
Vleeskalveren - blank	2.000	8.000	260

De benodigde staloppervlakte zegt iets over de benodigde grootte van het bouwblok. De vraag is of de maximale bouwblokgrootte beperkend is voor de intensieve veehouderijbedrijven in Zuid-Holland? Behalve de oppervlakte van de stallen wordt er oppervlakte gebruikt voor erfverharding. Rijdend materieel moet de stallen kunnen bereiken. Uit tabel B1 valt af te leiden dat een bouwblok van 2 hectare voldoende ruimte biedt voor een aanzienlijke bedrijfsomvang. Bij een extensivering van de intensieve veehouderij zullen namelijk veel kleinere aantallen dieren gehouden worden.

Schaalvergroting⁷ in de land- en tuinbouw kent verschillende drijvende krachten. Ontwikkelingen in vraag en aanbod, technisch-economische ontwikkelingen, organisatie van de bedrijven en de keten, strategische overwegingen van de ondernemer, maar ook beleidsfactoren zijn van invloed op de schaalomvang van bedrijven (Meulen et al., 2011).

Bruchem et al. (2008) concluderen dat de invloed van het beleid op het tempo van schaalvergroting beperkt lijkt, maar dat structuurmaatregelen schaalvergroting wel bevorderen. Vanuit het regionale, nationale en Europese beleid zijn verschillende factoren te benoemen, die een effect hebben op de omvang van bedrijven. In tabel 5.1 worden deze overzichtelijk weergegeven.

Milieu en natuur

Investerings voor aanpassing van stallen, zoals maatregelen om emissie van fijnstof, ammoniak of geur te reduceren, leiden veelal tot economische schaalvergroting. De reden hiervan is dat uitbreiding van productie nodig is om zulke investeringen rendabel te maken.

⁷ Onder schaalvergroting wordt hier verstaan een toename in bedrijfsomvang, die fysiek (ruimtelijk) of economisch kan zijn.

De IPPC-richtlijn geldt voor grotere veehouderijbedrijven. Bedrijven die willen voorkomen onder deze richtlijn te vallen, zullen dus minder groeien.

De verplichting tot het aankopen van dierrechten conform het wettelijke stelsel van dierproductierechten bij uitbreiding van een varkens- of pluimveebedrijf remt de schaalvergroting. De afschaffing van het stelsel van dierrechten zou deze rem (deels) weg kunnen nemen. Of dit ook leidt tot schaalvergroting, zal onder andere afhangen van de financiële positie van bedrijven. Schaalvergroting lijkt eerder in de pluimveehouderij te verwachten dan in de varkenshouderij (Baltussen et al., 2010). De Natuurbeschermingswet en de Flora en Faunawet kunnen beperkend zijn voor de uitbreidingsmogelijkheden van veehouderijbedrijven.

Welzijn en gezondheid

Welzijnsregelgeving (bijv. lagere bezetting per m² staloppervlakte of het verbod op kooi-huisvesting) leidt ook tot beperking van de bedrijfsomvang. Doordat bedrijven omgeschakeld zijn van kooihuisvesting naar scharrelhuisvesting worden er minder dieren in bestaande stallen gehouden. Gelijktijdig is de arbeidsbehoefte per dier fors toegenomen.

Het Vleeskuikenbesluit en Varkensbesluit leiden er ook toe dat er minder dieren op dezelfde oppervlakte in een stal gehouden kunnen worden. Doordat dit de kostprijs verhoogt, ontstaat er wel een drang om dit met schaalvergroting te compenseren.

Regelgeving die extra of nieuwe administratieve verplichtingen met zich meebrengt, als de Identificatie & Registratie-regeling (I&R), kunnen voor kleinere bedrijven een reden zijn om eerder te stoppen. Bij overname van de productierechten door andere bedrijven, leidt dit tot schaalvergroting.

Met de Verordening Varkensleveringen is het bijladen van varkens op andere bedrijven aan banden gelegd. Vooral voor kleine bedrijven kan dit tot problemen leiden, waardoor dit indirect een stimulans is tot een grotere bedrijfsomvang voor bedrijven die willen continueren.

Ruimtelijke ordening

Als in het kader van Ruimtelijke Ordening beperkingen worden opgelegd aan de maximale omvang van bedrijven, betekent dit een rem op schaalvergroting. Het aanwijzen van bepaalde gebieden als Greenports of LOG's, zoals is gebeurd in aantal andere provincies, kan juist een stimulans zijn voor schaalvergroting.

Via bestemmingsplannen kunnen gemeenten eisen stellen aan de minimumomvang van een bedrijf als de bestemming van het gebied agrarisch is. Hier kan een schaalvergroterend effect van uitgaan (Meulen et al., 2010). Aan de andere kant leggen gemeenten beperkingen op aan de bouwblok grootte, wat het tegengestelde effect heeft.

Fiscaal

Door fiscale regelingen die kosten voor afschrijving en betaalde rente van investeringen aftrekbaar op het belastbaar inkomen maken, zoals MIA/Vamil, wordt het voor een bedrijf aantrekkelijk om te investeren. Veelal gaat dit gepaard met schaalvergroting. De BTW-ondernemersregeling is aantrekkelijk voor bedrijven die relatief veel investeren.

Klimaat

Omdat ook de agrarische sector moet bijdragen aan de terugdringing van de uitstoot van broeikasgassen, overweegt de Europese Commissie om ook voor de veehouderij (alle categorieën) emissiehandel als methode in te zetten.

Mestbeleid

De verplichting tot mestverwerking in het voorgestelde mestbeleid voor bedrijven die niet alle mest op eigen grond kwijt kunnen, leidt in eerste instantie tot een beperking van de schaalomvang. Als varkensbedrijven er echter voor kiezen om niet met externe mestverwerkers in zee te gaan, maar mestverwerking op het eigen bedrijf (of met enkele andere veehouderijbedrijven) willen toepassen, kan dit ook leiden tot schaalvergroting.

Megabedrijven

Voormalig staatssecretaris Bleker van het toenmalige ministerie EL&I heeft in juni 2012 een voorstel geschreven voor een norm voor de schaal grootte van veehouderijbedrijven. Door de voorgestelde maximale omvang voor een veehouderijlocatie zullen er bij instemming door de Tweede Kamer geen hele grote veehouderijbedrijven op één locatie kunnen ontstaan.

Tabel B 2 Overzicht regelgeving van invloed op schaalvergroting

Wet- of regelgeving	Onderwerp	Verantwoordelijke overheid
Wet Milieubeheer	Milieu (o.a. fijnstof)	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Regeling Ammoniak & Veehouderij	Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Besluit ammoniakemissie huisvesting veehouderij	Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Regeling Geurhinder en Veehouderij	Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IPPC-richtlijn	Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Dierproductierechten	Milieu	Ministerie
Natuurbeschermingswet	Natuur	Ministerie van Economische Zaken
Wet Inrichting Landelijk Gebied en de natuurwetgeving		Provincie
Flora en Faunawet	Natuur	Ministerie van Economische Zaken
Legkippenbesluit	Welzijn	Ministerie van Economische Zaken
Vleeskuikenbesluit	Welzijn	Ministerie van Economische Zaken
Varkensbesluit	Welzijn	Ministerie van Economische Zaken
Regeling Identificatie en registratie van dieren	Gezondheidszorg en welzijn	Ministerie van Economische Zaken
Ruimtelijke Ordening	Milieu (Greenports, LOG's)	Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Provincie, gemeente
Bestemmingsplan	Milieu	Gemeente
Fiscaal (BTW-ondernemersregeling, MIA ⁸ , VAMIL)	Economie, Milieu, Welzijn, Omgeving	Ministerie van Economische Zaken
Verordening Varkensleveringen	Gezondheidszorg	Productschap Vee & Vlees
Beleid		
Energie	Milieu	Ministerie van Economische Zaken
Reductie overige broeikasgassen	Milieu	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Klimaatbeleid	CO ₂ -rechten	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Mestbeleid	Verplichting mestverwerking	Ministerie van Economische Zaken
Beperking schaalgrootte veehouderij	Maatschappelijke acceptatie megastallen	Ministerie van Economische Zaken

⁸ MIA = Milieu Investerings Aftrek; VAMIL = Willekeurige Afschrijving in Milieu-investeringen

Wageningen UR Livestock Research

Edelhertweg 15, 8219 PH Lelystad T 0320 238238 F 0320 238050

E info@livestockresearch.wur.nl | www.livestockresearch.wur.nl